

CULTURA EUROPEANĂ ȘI LOGICA TERȚIULUI INCLUS

Autor: Pavel Șușară | 2 decembrie 2021

În pofida faptului că o percepție individualizatoare a Europei și a culturii ei este o dovadă supremă de primitivism, de egoism, de europocentrism, de conștiință dominantă, de sexism, de rasism și de tot ce mai încapse în recipientul vinovaților pe care marxismul aseptice îl plimbă prin lume ca pe o plasă subtilă de prins fluturi otrăviți, cultura europeană este o realitate pe care nu o poate înăbuși nici măcar enormul ridicol al negării ei. Această cultură este una paradoxală, unică și multiplă în același timp, atât de complexă și de diversificată încât morfologia ei se schimbă istoric și geografic, în funcție de sintaxele dominante, până la limita unor structuri de sine stătătoare. Deși genul proxim este triada clasico-iudeo-creștină, diferențele specifice sunt atât de pregnante încât turistul grăbit și informat doar la mâna a doua ar putea ușor să le califice drept idiomuri autonome, ușor îmblânzite pe la margini de efectele aculturației. Dacă lumea romană a difuzat pe o arie largă valorile grecești și propriile-i valori, unificând cultural, cel puțin la nivelul oficial și administrativ, întregul spațiu european, creștinismul a impus particularități remarcabile, deși fondul unificator a rămas același. Europa catolică, retorico-extatică, Europa ortodoxă, mistico-utopică, și mai tânăra Europă protestantă, damnato-pragmatică, au generat tot atâtea variante de cultură spirituală, și nu numai, încât aceste particularități s-au transformat, nu o dată, în adevărate obstacole. Cu toate aceste diferențieri de detaliu, cultura europeană s-a manifestat ca un tot, chiar dacă centrele de iradiere au fost mereu diferite și chiar dacă vitezele de manifestare au fost, și ele, constant inegale.

Altoite direct pe trunchiul antichității mediteraneene și dezvoltate organic pe siturile clasicității, Vestul catolic și Nordul, ulterior protestant, au dezvoltat o cultură antropocentristă, individualizatoare, în care figurativul, tangibilul și substanțialitatea lumii sunt nu doar certe, ci și de la sine înțelese ca scopuri și ca ideal, în vreme ce Estul și, parțial, Sudul, așezate în spațiul ortodoxiei, s-au situat mult mai aproape de viziunea nonfigurativă, acorporală, nontangibilă și transcendentă, de filiație veterotestamentară. Așadar, clasicismul, iudaismul vechiului testament și varianta lui reformată în

perceptele creștine au creat atât unitatea, cât și diversitatea culturii europene. Polarizată în manifestare, dar coerentă în fundamente, ea a reușit să preia, să conserve și să dezvolte o atitudine unitară și, simultan, duală asupra lumii și, implicit, asupra spațiului social nemijlocit. Reușind să-și depășească, de multe ori dramatic și traumatizant, impasurile și nesiguranțele, Europa a oferit singurul cadru de evoluție multiplă, atât în zona cotidianului cât și în aceea a cunoașterii, a creației și a conștiinței de sine. Pe acest fundal, dar și sub impulsul tensiunilor sale intrinseci, s-au născut toate componentele modernității, de la cele etico-filosofice la cele socio-politice și până la cele aritistico-simbolice, de toate genurile, inclusiv cele care conțin în nuce sau la vedere germenii disoluției și ai autofagocitării. Pe vehicolul hispanic, englez, francez, nordic și slav, cultura europeană a expandat la nivel global și a remodelat întreaga lume, absorbind, fără să-și modifice fundamentele, toate sugestiile din habitate culturale ale căror coduri nu au avut o putere de iradiere similară. Îmbogățită astfel, cultura europeană a devenit genul proxim al întregii umanități, nu numai prin aria de difuzare, ci și prin eficiența ei modelatoare și prin capacitatea de a încorpora aspirațiile și idealurile speciei înseși. Privită strict din punctul de vedere al expresiei simbolice și, în particular, al artei, înlăuntrul unității ei fundamentale, cultura europeană a generat două tipuri mari de atitudine, în funcție de sursa inițială: Occidentul catolic a valorificat direct moștenirea clasicității, corporală, materialistă și descriptivă, iar Răsăritul ortodox a prelungit filonul iudaic, veterotestamentar, al nonfigurativismului, al gândirii abstracte și al interiorității cu vocația transcendenței. Dacă Renașterea este, pentru lumea europeană, o resurrecție asumată a clasicității, iar impulsul acesteia vine din Occident, iconoclasmul isaurian și reflexul său tardiv, Dadaismul, sunt resurrecția fondului oriental-iudaic, iar impulsul vine din Orient sau, în ceea ce privește Dada, dinspre sufletele și conștiințele răsăritene.

Într-un rezumat sever, o circumscriere a culturii europene nu poate ignora coerența ei profundă, dar care se sprijină pe o dualitate, pe o polaritate complementară, derivată din concepția despre lume și din modul de a înțelege transcendența. Occidentul clasico-renascentist este antropocentric, organizează lumea în jurul substanței, a masei, iar exponentul său tipic este Isaac Newton, în vreme ce Răsăritul este teocentric, iar nucleul viziunii sale este combustia lăuntrică, energia, exponentul său indiscutabil fiind Albert Einstein. Paradigmele artistice ale acestei unități duale, dacă îi putem spune așa, simplificând sever, sunt, pentru Apus, Michelangelo, cu tot ce l-a precedat și i-a urmat, iar pentru Răsărit, Constantin Brâncuși, alături de toți predecesorii, inclusiv protoistoria și hieratica bizantină, și până la minimaliștii extremi sau la marile spectacole de sunet și de lumină.

Imagine: Detaliu din J.M.W. Turner - „Light and Colour (Goethe's Theory) - The Morning after the Deluge - Moses Writing the Book of Genesis” (1843)